

บทที่ 5

วิเคราะห์แนวความคิดเรื่องอุบาสกในพระพุทธศาสนา และวิธีการดำเนินชีวิต

ความเป็นมาของแนวความคิดเรื่องอุบาสก

อุบาสกตั้งได้กล่าวไว้แล้วว่า หมายถึง คฤหัสถ์ผู้ชายผู้เข้าไปนั่งใกล้พระรัตนตรัยโดยประกาศนับถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งคฤหัสถ์เหล่านี้เมื่อประกาศตนเป็นอุบาสกแล้วจำแนกได้ 2 ประเภท คือ อุบาสกผู้บรรลุนิพพาน และ อุบาสกผู้ไม่บรรลุนิพพาน อุบาสก 2 ประเภทนี้ มีคุณลักษณะการดำรงตนที่แตกต่างกัน คือ

1. อุบาสกผู้บรรลุนิพพาน

อุบาสกประเภทนี้ คือ บุคคลผู้ประกาศตนนับถือพระรัตนตรัยแล้วสามารถศึกษาธรรมจนกระทั่งได้บรรลุนิพพานขั้นต่าง ๆ ตั้งแต่ขั้นโสดาบันจนถึงขั้นอรหัตต์ เป็นผู้ที่ดำรงตนอยู่ในศีลอย่างเคร่งครัด ไม่มีความคิดที่จะกระทำความชั่วอีกต่อไป เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจในสรรพสิ่งอย่างแท้จริง จึงไม่มีความยึดติดอยู่ในสิ่งต่าง ๆ

อุบาสกเหล่านี้จะมีการปฏิบัติตนแตกต่างจากบุคคลทั่วไปกล่าวคือจะสามารถรักษาศีลได้อย่างบริบูรณ์ทั้งศีล 5 และศีล 8 ซึ่งบุคคลทั่วไปยากที่จะรักษาได้บริบูรณ์ อุบาสกบางพวกจะปฏิบัติตนอยู่ในพรหมจรรย์ คือ มุ่งขวามห่มขาวรักษาศีล 8 อย่างสม่ำเสมอ ไม่มีความยินดีในการเสพงาม แต่ยังคงประกอบอาชีพที่สุจริต มีความสนใจในการศึกษาธรรม มีความคิดที่จะหลุดพ้นจากความทุกข์ในชีวิตมนุษย์ที่ต้องเวียนว่ายตายเกิดไม่รู้จักจบสิ้น มีความประสงค์ที่จะได้วิมุตติและบรรลุนิพพานทั้งในปัจจุบันและในอนาคต ดังนั้นอุบาสกเหล่านี้จะมุ่งศึกษาธรรมให้สูงขึ้น ๆ เพื่อจะได้บรรลุประโยชน์ตามที่ปรารถนา อุบาสกเหล่านี้เป็นผู้บรรลุนิพพานขั้นอนาคามีผลและขั้นอรหัตตผล

อุบาสกผู้บรรลุนิพพานอีกพวกหนึ่งคือผู้ที่ยังปฏิบัติตนเช่นกับบุคคลทั่วไปนั่นคือยังมีการเสพงาม ที่เรียกว่า กามโภคี หมายถึงผู้ยังมีการประกอบกิจการงานสามภรรยา ยังมีครอบครัว ยังมีการประกอบอาชีพ เช่นสามัญชนคนธรรมดาแต่รักษาศีล 5 ได้อย่างบริบูรณ์ อุบาสกเหล่านี้เป็นผู้ได้บรรลุนิพพานขั้นโสดาปัตติผล และ ขั้นสกทาคามีผล *

---

* การบรรลุนิพพานของอุบาสกแต่ละขั้นดูรายละเอียดได้ในภาคผนวก 1.

2. อุบาสกผู้ไม่บรรลุนิพพาน

อุบาสกประเภทนี้ คือ บุคคลผู้มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยและยึดเป็นที่พึ่งตลอดชีวิตเช่นเดียวกับอุบาสกประเภทแรก แต่ไม่มีภูมิธรรมที่บรรลุได้เท่านั้น เป็นผู้ที่ปฏิบัติตนเหมือนกับบุคคลทั่วไป คือ ยังมีการเสพงามคือมีการประกอบกิจฉันทสามภรรยา มีครอบครัว มีการประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงดูบุคคลในครอบครัวให้มีความสุขและต้องการจะมีชีวิตที่มีความสุขในปัจจุบัน คือ มีทรัพย์สินสมบัติ มีความมั่นคงของครอบครัว มีรายได้ มีงานทำ มีชื่อเสียงเกียรติยศในทางการสร้างความดี ดังนั้นจึงพยายามรักษาศีล 5 อันเป็นศีลพื้นฐานของชาวพุทธให้บริบูรณ์เพื่อจะได้มีความสุขตามที่ปรารถนาไว้

ส่วนแนวความคิดอันเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้บุคคลเข้ามาเป็นอุบาสกในพระพุทธศาสนามีอยู่ 2 ประการ คือ

1. ความเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย
2. ความประสงค์จะมีชีวิตที่สมบูรณ์ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

แนวความคิดทั้ง 2 ประการนี้ เป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้บุคคลเข้ามาประกาศตนเป็นอุบาสกในพระพุทธศาสนา

ก. ความเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย

แนวความคิดนี้ถือว่าเป็นมูลเหตุสำคัญที่ทำให้คนหันมานับถือพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้นโดยลำดับ ผู้วิจัยเชื่อว่า ในยุคพุทธกาลนั้นคนอินเดียคงได้รับแนวความคิดเรื่องความศรัทธาขึ้นมาจากลัทธิเดิมที่พวกเขาเคยนับถือมาก่อนเป็นพื้นฐาน อาจนำมาเปรียบเทียบกับเหตุผลเกี่ยวกับหลักคำสอนหรือความเชื่อต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคยนับถือมาตามบรรพบุรุษกับแนวความคิดที่รับเข้ามาใหม่คือหลักคำสอนและวิธีการปฏิบัติของพระพุทธศาสนาว่ามีความแตกต่างกัน โดยใช้ปัญญาพิจารณาแล้วเห็นว่าแนวความคิดใหม่ที่รับมามีเหตุผลเป็นที่น่าเชื่อถือดีกว่าแนวความคิดและหลักความเชื่อเดิมของตน จึงได้หันมานับถือพระพุทธศาสนาในที่สุด

เมื่อก้าวถึงเหตุและผลที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิดและหลักคำสอนปรากฏว่า คำสอนในพระพุทธศาสนานั้นมีความต่างกับคำสอนของศาสนาพราหมณ์และฮินดูที่ตนเองเคยนับถือมาแต่เดิมมาก เช่น แนวความคิดและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับบรรพชา ในศาสนาพราหมณ์มีความเชื่อว่าพระพรหมเป็นผู้สร้างมนุษย์จากอวัยวะส่วนต่าง ๆ ของพระองค์แล้วได้แบ่งเป็นวรรณะโดยได้วางระเบียบและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับวรรณะไว้ต่าง ๆ กัน คือ

1. กำหนดว่าวาระ 3 พวกแรกนั้นเป็นพวกทวิชะ¹ คือเกิดได้ 2 ครั้ง หมายความว่าเกิดจากกรรมมารดาครั้งหนึ่ง และเกิดโดยเข้าพิธีคล้องสายยัชโญปวีตอีกครั้งหนึ่ง ส่วนศูทรและคนนอกวาระเป็นพวกเกิดได้ครั้งเดียว ไม่มีสิทธิ์ในพิธีอุปนัย คือได้รับการคล้องสายยัชโญปวีต

2. พวกทวิชะนั้นมีสิทธิ์เรียนพระเวทได้ ประกอบพิธีตามพระเวทได้ ดำเนินชีวิตตามหลักอาศรม 4 ส่วนพวกศูทรและพวกนอกจากนี้ไม่มีสิทธิ์เหล่านี้เลย

3. วาระพรหมณ์ถือว่าวาระตนเป็นวาระที่ดีที่สุด ส่วนวาระอื่น ๆ เลว และในขณะเดียวกันก็เกิดความรังเกียจกันขึ้น โดยถูกห้ามไม่ให้คบหากัน ไม่แต่งงานกัน ไม่กินอาหารร่วมกันระหว่างวาระสูงกับวาระต่ำ

ในขณะที่แนวความคิดเรื่องวาระของพระพุทธศาสนานั้นมีการต่อต้านต่อความเชื่อถือของอินเดียอย่างสิ้นเชิง คือ

1. ต่อต้านเรื่องวาระจากแนวความคิดเดิม โดยการกระทำของมนุษย์แทนทฤษฎีการสร้างโลกและบันดาลความเป็นไปในสังคมโดยพระเจ้า

2. มิให้ถือชาติกำเนิดเป็นเครื่องแบ่งแยก ให้วัดความสูงต่ำของมนุษย์ ด้วยคุณธรรม ความสามารถ ความประพฤติปฏิบัติ เป็นเครื่องแบ่งแยก วัดความเลวทรามและและประเสริฐของมนุษย์

3. สอนให้มีความตระหนักว่า วาระไม่สามารถจะกีดกัน จำกัดขอบเขตความสามารถของมนุษย์ บุคคลทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในวาระใดก็มีความเป็นมนุษย์เท่ากัน และสามารถทำตนให้ดี เลว ได้จนถึงที่สุดเท่า ๆ กัน ควรได้รับสิทธิและโอกาสเท่าเทียมกันในการที่จะเลือกทางชีวิตและการปฏิบัติตนเอง²

ในทางปฏิบัติเรื่องวาระนั้น พระพุทธเจ้าได้วางแนวทางปฏิบัติไว้ดังนี้

1. ทรงตั้งคณะสงฆ์อันเป็นสังคมที่ปราศจากวาระ และรับคนจากทุกวาระเข้ามาสู่ความมีฐานะและสิทธิที่เท่าเทียมกันและวางระบบสังคมพุทธบริษัทที่จะช่วยค้ำจุนสังคมจากวาระได้

¹ พระเทพเวที (ประยูร ธมฺมปญฺโญ) พุทธศาสนากับสังคมไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โกมลคีมทอง, 2532) , หน้า 160-161.

² ม.ม. 13 / 707 / 644 , พ.ศ. 25 / 381 / 450 , ที.ปา 11 / 51 / 87.

2. ทรงบัญญัติความหมายและสร้างความรู้สึกรใหม่ ๆ ให้กับถ้อยคำต่าง ๆ ที่แสดง ความแบ่งแยกชนชั้นเท่าที่มีอยู่ในสมัยนั้นให้หายไปตามวัตถุประสงค์ที่จะวัดคนด้วยคุณธรรม มิใช่ ชาติกำเนิด เช่น คำว่า อริยะ หรือ อารยะ คำว่า พราหมณ์ จัณฑาล เป็นต้น

คำสอนในพระพุทธศาสนาได้แสดงให้เห็นว่า ความจริงคนในวรรณะทั้ง 4 วรรณะ ไหนก็ตามก็ปรากฏว่ามีคนดีบ้างคนชั่วบ้างด้วยกันทั้งนั้น เมื่อประพตติชั้วจะเป็นคนในวรรณะ ไหนก็เป็นคนชั่ว เมื่อประพตติดีจะอยู่ในวรรณะไหนก็เป็นคนดี ถ้าจะเลือกตามพวกคำและขาว ต้องถือตามธรรมคำธรรมขาว ไม่ใช่วรรณะคำวรรณะขาว ใครประพตติธรรมคำก็เป็นพวกคำ ใครประพตติธรรมขาวก็เป็นพวกขาว ประพตติเมื่อใดก็เป็นเมื่อนั้น ผู้ใดประพตติธรรม ผู้นั้นเป็นผู้ ประเสริฐ ความประเสริฐเป็นไปโดยธรรม ความประเสริฐเป็นไปเพราะธรรม.....๑๗๑..... คนใดในวรรณะทั้ง 4 ประพตติธรรมสิ้นกิเลสอาสวะ คนนั้นประเสริฐสุดในคนทั้ง 4 วรรณะ เพราะวัดกันด้วยธรรม³ ดังพระพุทธพจน์ที่ทรงตรัสไว้ว่า

เรามีได้เรียกคนว่าเป็นพราหมณ์ด้วยการเกิดจากท้องมารดา.....เราเรียกคนที่ไม่มีกิเลส ต่างหากว่าเป็นพราหมณ์.....๑๗๑.....บุคคลจะเป็นพราหมณ์เพราะชาติ กำเนิดก็หาไม่ จะมิใช่พราหมณ์เพราะชาติกำเนิดก็หาไม่ จะชื่อว่าพราหมณ์ก็เพราะ กรรมไม่ใช่พราหมณ์ก็เพราะกรรม⁴

บรรดาวรรณะทั้ง 4 นี้ผู้ใดเป็นภิกษุสิ้นกิเลสอาสวะแล้ว อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ทำกิจ ที่จะต้องทำเสร็จแล้ว ปลงภาระลงได้แล้ว ลูถึงประโยชน์ตนแล้ว หมคเครื่องผูกมัด ไว้ในภพแล้ว หลุดพ้นแล้ว เพราะรู้จบถ้วน คนผู้นั้นแลเรียกได้ว่าเป็นผู้เลิศกว่าวรรณะ ทั้งหมดนั้น⁵

สรุปว่าบุคคลที่เข้ามาเป็นอุบาสกได้เพราะได้ใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผลจนเกิดความรู้

³ ที. ปา. 11 / 51-53 / 107-109.

⁴ ที. ปา. 11 / 5 -53 / 107 109.

น จาหิ พฺราหฺมณํ พุริมิ โยนิชํ มคฺติสมภวํ
โกวาทิ นาม โส โหติ สเว โหติ สกฺิจจโน
อภิจฺจนํ อนาทานํ คมหํ พุริมิ พฺราหฺมณํ
.....๑ เป ๑.....
น ขจฺจา วสโล โหติ น ขจฺจา โหติ พฺราหฺมโณ
กมฺมุนา วสโล โหติ กมฺมุนา โหติ พฺราหฺมโณ ๑

⁵ ที. ปา. 11 / 71 / 107.

อิมสํ ทิ จตฺตุนํ วณฺณานํ โย โหติ ภิกฺขุ อรหํ ชินาสโว วุสิตฺวา กตฺตริโย โอทิตฺกาโร
อนุปฺปตฺตสทฺตโล ปริภุชิตฺตวสฺสโณชโน สมฺมทณฺญาวิมุคฺโต โส เนสํ อคฺคฺมกฺขายติ.....๑

ความเข้าใจในเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจนถึงทั้งลัทธิและความเชื่อดั้งเดิมของตนทั้งแล้วหันมานับถือพระพุทธศาสนาประกาศตนนับถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดชีวิต

แนวคิดที่บุคคลประกาศตนเป็นอุบาสกเพราะความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยนั้นสามารถแบ่งกล่าวได้ ดังนี้

1. ความเลื่อมใสในพุทธเจ้า

ผู้ประกาศตนเป็นอุบาสกด้วยสาเหตุนี้เนื่องจากได้พบเห็นพระพุทธเจ้าทรงมีพระจริยาวัตรที่งดงาม ประกอบไปด้วยมหาปุริสลักษณะครบบริบูรณ์จึงเกิดความเลื่อมใสศรัทธาขึ้น ได้แก่ ตปัสสะและภทฺธิกะ เลื่อมใสเพราะได้พบพระพุทธเจ้าเห็นว่ามีพระวรกายประดุจดั่งเทวดาจึงเกิดความเลื่อมใส , หมอชีวกโกมารภัจจ์ เลื่อมใสเพราะได้ฟังชื่อเสียงอันเกรียงไกรของพระพุทธเจ้า , โสณทัณฑพราหมณ์ เลื่อมใสเพราะได้ฟังพระเกียรติของพระพุทธเจ้า ว่าเป็นที่น่าดู น่าเข้าไปใกล้ น่าเลื่อมใส , โบกัษรชาติพราหมณ์ เลื่อมใสเพราะได้พบเห็นมหาปุริสลักษณะ 32 ประการเกิดความประทับใจ , ภูทันทพราหมณ์ เลื่อมใสเพราะได้รับฟังการพยากรณ์ในเรื่องอภัยที่ประเสริฐที่ตนสนใจ , เกวัญบุตรคฤหบดี เลื่อมใสในพุทธปาฏิหาริย์ , ชานุสโสณิพราหมณ์ เลื่อมใสเพราะได้ฟังการกล่าวสรรเสริญพระพุทธเจ้าจากพวกปริพาชก , เวลัญจกัจจายนพราหมณ์ โสณทัณฑพราหมณ์ โปฏฐปาทปริพาชก โลหิจจพราหมณ์ วิสาขอุบาสก อุบาลีคฤหบดี อภัยราชกุมาร โพธิราชกุมาร พรหมายพราหมณ์ อัสนลายนพราหมณ์ กามทิกพราหมณ์ กามทิกมานพ เอสุการ์พราหมณ์ สุภโตเทยพราหมณ์ ภารทวาชพราหมณ์และพวก กสิการทวาชพราหมณ์ อุทยพราหมณ์ จันทนังคติกอุบาสก นวกัมมิกการทวาชพราหมณ์ พราหมณ์การทวาชโคตร มาตุโปสกพราหมณ์ โลกายติกพราหมณ์ โมพิยสิติกพราหมณ์ จันทคามณี อุกคคฤหบดี ชาวเมืองเวสาลี อุกคคฤหบดีชาวบ้านหัตถิกคาม สคารวพราหมณ์ ติกรรณพราหมณ์ ภัททียลิจฉวี การณปาลีพราหมณ์ นายธนิยะคนเลี้ยงโค บุคคลเหล่านี้เลื่อมใสเพราะได้ทูลถามปัญหาข้อข้องใจของตนกับพระพุทธเจ้าและได้รับคำพยากรณ์ที่ประทับใจจึงเกิดความเลื่อมใสศรัทธา

2. ความเลื่อมใสในพระธรรม

อุบาสกประเภทนี้เกิดความเลื่อมใสในขณะที่ฟังธรรมและภายหลังจากที่ได้ฟังพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแล้วในตอนแรก ๆ นั้น บางคนมีความเห็นที่แตกต่างจากพระพุทธองค์โดยสิ้นเชิงแต่หลังจากได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้วจึงเกิดความเลื่อมใสขึ้นจึงได้ประกาศตนนับถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งตลอดชีวิตได้แก่ พระเจ้าพิมพิสาร , พระเจ้าอชาตศัตรู , พระเจ้าปเสนทิโกศล , เศรษฐีบิดาพระยสะ , เมณฑกเศรษฐีและบุตรพร้อมคนใช้ , ชาวเมืองราชคฤห์ 80,000 คน , บริวารของพระเจ้าพิมพิสาร 11 นหุต , พวกชาวบ้านปาฏลิกาม , สีหเสนาบดี , ชาว

เมืองโกสัมพี , โรชะมัลลภษัตริย์ , พวกมัลลภษัตริย์ , กลุ่มภษัตริย์ลิจฉวี , พระเจ้าปายาสี , ปุกกุ
 สาดิพราหมณ์ , อนาถบิณชิกิเศรษฐี , อุพอนาถบิณชิกิเศรษฐี , บุรุษที่พระเทวทัตใช้ไปปลงพระ
 ชนม์พระพุทธเจ้า 32 คน , ภูฏันทนคพราหมณ์ , โปฏฐปาทปริพพาชก , วาเสฏฐมาณพ , ภารทวาช
 มาณพ , สุทัตตอุบาสก , อุกุอุบาสก , การพิมภอุบาสก , นิกกุอุบาสก , กกุสสอุบาสก , คุฏฐ
 อุบาสก , สันตคุฏฐอุบาสก , ภูอุบาสก , สกกุอุบาสก , พวกชาวบ้านนาทิกะจำนวน 650 คน ,
 สคารวมาณพ , พวกชาวบ้านสาละ , สิงคาลมาณพ , อัสนลายนพราหมณ์ , พราหมณ์มหาศาล ,
 มานัตถัทพราหมณ์ , สังครพราหมณ์ , พวกชาวบ้านโฆมทุสสนิกม , นายบ้านชาวเมืองราชคฤห์
 พวกหนึ่ง , นายทหารช้าง , นายทหารม้าชาวเมืองราชคฤห์ , นันทียปริพพาชก , อโสกอุบาสก ,
 กทิกอุบาสก , ชามิกอุบาสก , สุภัทอุบาสก , ชีฆาอุบาสก , รัมมิกอุบาสกและบริวาร ๕๐๐ คน ,
 เวสุทวารพราหมณ์ชาวบ้านเวสุทวารคาม , สคารวพราหมณ์ , หัตถกอพวกอุบาสก , จิตตคฤหบดี
 , พระเจ้ามทานามะ , สุรธัมมัญญอุบาสก , นกุลปิศาคฤหบดี , กุณชลียปริพพาชก , ติกรรณ
 พราหมณ์ , เวนาคพราหมณ์ , พวกชาวบ้านเกสปุตตะ , อุชชยพราหมณ์ , วัชชียมาหิตคฤหบดี , จุ
 นทกัมมารบุตร , ทสมคฤหบดี , โกสิยเศรษฐี , ฉัตตปาณิอุบาสก , สันตคิมหาอำมาตย์ , พระเจ้า
 สุทโธทนะ , นายสุนนมาลาการ , โชติกเศรษฐี , ชฎิลเศรษฐี , โฆสกเศรษฐี , กุกกุเศรษฐี , ปา
 วาริกเศรษฐี , พระเจ้าจัมชปิซโชติ , นายสารถีชื่อเกสิ , โทณพราหมณ์ , อุคคตสรีพราหมณ์ ,
 สีเสนาบดีชาวเมืองสาวัตถี , พวกชาวบ้านอิงฉานังคลิกะ , สุปปพุทธบุรุษโรครีเอน , พวกชาว
 บ้านจัมปา , นายจุนทะชาวเมืองปาวา , ติสสคาบส , มาจมาณพ เลื่อมใสเพราะได้ฟังพระธรรม
 เทศนาชื่อ อานุพพิคคา และ อริยสัง 4 , ปุกกุสมัลลบุตร เลื่อมใสเพราะได้ฟังพระธรรมเทศนา
 ชื่อ อัพภูตธรรมกถา , ปุณณโกสิยบุตร เลื่อมใสเพราะได้ฟังพระธรรมเทศนาเรื่องกรรม

3. ความเลื่อมใสในพระสงฆ์

อุบาสกประเภทนี้เกิดความเลื่อมใสเพราะเข้าไปสนทนากับเหล่าพระสาวกและได้ซัก
 ถามปัญหาของท่านเหล่านั้นเมื่อได้ฟังการอธิบายตอบปัญหาและได้ฟังธรรมจากท่านเหล่านั้นจึงเกิด
 ความเลื่อมใสขึ้น ได้แก่ พระเจ้ามรุตราชอวันติบุตร ได้พบพระมหากัจจายนะแล้วถามปัญหา
 ท่านได้ฟังคำตอบและฟังท่านอธิบายบรรยายธรรมะให้ฟังแล้วเกิดความเลื่อมใส , พระเจ้าอุเทน
 ได้สนทนากับพระปิณโฑลภารทวาชะเรื่องปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพรหมจรรย์ พอได้ฟังคำตอบและ
 ฟังธรรมจากท่านแล้วเกิดความเลื่อมใส , สุภมาณพได้เข้าไปหาพระอนนทได้ถามปัญหาเกี่ยวกับท่าน
 เกี่ยวกับคุณธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญได้ฟังคำตอบจากท่านแล้วเกิดความเลื่อมใส , อุณณา
 ภพราหมณ์เข้าไปหาพระอนนทได้ถามเรื่องเกี่ยวกับปฏิบัติทาเพื่อละฉันทะได้ฟังคำอธิบายแล้วเกิด
 ความเลื่อมใส , อารามทัณชพราหมณ์ เข้าไปหาพระมหากัจจายนะ ได้ถามถึงสาเหตุของการ
 ทะเลาะวิวาทกันของวรรณะ 4 ได้ฟังคำตอบเกี่ยวกับเรื่องราวที่ตนเองสงสัยแล้วเกิดความเลื่อมใส ,
 สาวกของอาชีวกผู้เป็นคฤหบดีคนหนึ่ง เข้าไปหาพระอนนทได้ถามปัญหาเรื่องบุคคลผู้กล่าวกรรม

คือและนำกรรมดีนั้นไปปฏิบัติจะได้ผลเป็นอย่างไรได้ฟังคำอธิบายแล้วเกิดความเลื่อมใส พวกเขาทั้งหมดจึงได้ประกาศตนเป็นอุบาสกในพระพุทธศาสนา

สรุปว่า อุบาสกทุกคนที่ประกาศตนนับถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งมีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยเป็นมูลเหตุเบื้องต้นทั้งสิ้นจึงประกาศตนเป็นอุบาสกในที่สุด

อย่างไรก็ตามแม้ว่าอุบาสกที่เข้ามาประกาศตนเป็นอุบาสกด้วยมูลเหตุต่างกัน แต่ทุกคนที่ประกาศตนเป็นอุบาสกแล้วได้รับผล คือ มีความสุขในการดำรงชีวิตอยู่เสมอเหมือนกัน คือ ไม่เดือดร้อน วิตกกังวลใจ หรือ ทรมานทรมายในการประกอบอาชีพและบางพวกสามารถบรรลुरुธรรมตั้งแต่ขั้นโสดาบันจนถึงขั้นอรหัตต์ซึ่งเป็นขั้นสูงสุดคือได้เข้าสู่นิพพาน ถึงความหลุดพ้นจากความทุกข์ ไม่ต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

ข. ความประสงค์จะมีชีวิตที่สมบูรณ์ตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

แนวความคิดนี้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้บุคคลเข้ามาประกาศตนเป็นอุบาสกในพระพุทธศาสนา เพราะต้องการจะมีชีวิตที่ดีงาม มีการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง หมายความว่า มีความสุขมีชีวิตที่ปราศจากความทุกข์และไร้ความกังวลใจ มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ไม่มีความเดือดร้อนอันเกิดจากความอยากเกินพอดีซึ่งเป็นกิเลสที่เข้ามาคอยรุมล้อมใจให้มีแต่ความวุ่นวาย ไม่สงบ ไม่รู้จักพอ ดังนั้นผู้ที่เข้ามานับถือพระรัตนตรัย จึงมีเป้าหมายเพื่อจะแสวงหาความจริงที่เป็นประโยชน์อันสามารถใช้แก้ความทุกข์ได้ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตได้ จึงพยายามฝึกฝน ปฏิบัติตนเองตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาด้วยวิธีการที่มีอยู่ในทางพระพุทธศาสนาเพื่อไปสู่จุดหมายนั้น ซึ่งมีอยู่ 3 ประการ^๖ คือ

1. ทิฏฐธัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นจุดหมายขั้นต้นของชีวิต หมายถึง ประโยชน์ในโลกนี้ที่มองเห็น เป็นเรื่องที่เข้าใจง่าย อันเกี่ยวข้องกับความสุขในชีวิตประจำวัน คือ การมีทรัพย์สินสมบัติมีฐานะมั่นคง เกียรติยศชื่อเสียง มีลาภยศ มีมิตรไมตรี และมีชีวิตคู่ครองที่เป็นสุข เป็นต้น รวมไปถึงการแสวงหาสิ่งเหล่านี้ที่ได้มาโดยทางชอบธรรม การใช้สิ่งเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์แก่ตนและคนที่เกี่ยวข้อง และปฏิบัติหน้าที่ต่อกันอย่างถูกต้องตามหลักของหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนา เพื่อมีความสุขในปัจจุบัน

2. สัมปรายิกัตถะ คือ ประโยชน์ในเบื้องหน้า หมายถึง ประโยชน์ที่มองเห็นได้ยาก เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตด้านใน หรือ ประโยชน์ในด้านคุณภาพชีวิต อันเป็นประโยชน์ที่เป็นจุดหมายสูงขึ้นไปอีกขั้นหนึ่งเป็นหลักประกันของชีวิตว่า เมื่อละจากโลกนี้ไปแล้วจะเป็นเครื่องประกันให้ได้คุณค่าและประโยชน์ที่ดียิ่งกว่าประโยชน์ที่ได้ตามปกติในโลกนี้ หมายถึง มีความเจริญงอกงามทางทั้งด้านชีวิตและจิตใจที่ก้าวหน้าเติบโตด้วยคุณธรรม มีความฝึกฝนในทางศีล

^๖ บ. ชู. 30 / 673 / 333 , 30 / 755 / 389 , วิสุทธิ. ฎีกา. 1 / 357.

ธรรม ในเรื่องบุญเรื่องกุศล ในการสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม มีกิจกรรมที่อาศัยศรัทธาและความเสียสละ มีความมั่นใจในคุณธรรม มีความสงบสุขทางจิตใจอันเป็นผลสำเร็จทางจิต คือ มีฉันทสมาบัติ อันเป็นขั้นที่ผ่อนคลายความยึดติดผูกพันในวัตถุ เลิกค่านิยมด้านวัตถุว่าเป็นสิ่งอำนาจประโยชน์ให้อย่างสูงในชีวิต แล้วหันมาให้คุณค่าแก่คุณธรรมความดีงามโดยรู้จักทำการงานด้วยการฝึกฝนในธรรม รักความดีงาม รักคุณภาพชีวิต และ ความเจริญงอกงามของจิตใจ

3. ปรมัตถะ คือ ประโยชน์สูงสุดหรือประโยชน์ที่เป็นสาระแท้จริงของชีวิตเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดหรือที่หมายขั้นสุดท้าย ได้แก่ การรู้จักสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง รู้เท่าทันคตินิยมของสังขารธรรม ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุมีชีวิตและจิตใจเป็นอิสระ ผ่องใส ไม่ถูกบังคับบีบบังคับ จำกัดไว้ด้วยความยึดมั่นถือมั่นในสรรพสิ่ง อยู่โดยปราศจากกิเลสที่ทำให้ใจเศร้าหมองขุ่นมัว เป็นอยู่อย่างไร้ความทุกข์ มีความเข้าใจแจ่มแจ้งต่อความสุภภายในที่ประณีตซึ่งสะอาดบริสุทธิ์ ซึ่งพร้อมไปด้วยความสงบสุข ร่มเย็น อันได้มาจากการทำจิตให้หลุดพ้นจากกิเลส คือ พ้นจากความทุกข์ คือ ได้ วิมุตติ และบรรลุนิพพานนั่นเอง ⁷

จุดมุ่งหมายของชีวิต คือ ประโยชน์ทั้ง 3 ประการนี้ ผู้วิจัยเห็นว่ามียุทธพลต่อแนวความคิดของผู้เข้ามาประกาศตนเป็นอุบาสก เนื่องจากเป็นเป้าหมายที่ทำให้บุคคลมีความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาตนให้มีชีวิตที่ดี มีความสอดคล้องสัมพันธ์กับระดับความเป็นอยู่ การครองชีพอยู่ในสังคมของตนเอง สภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น และมีความพร้อมเพื่อบรรลุถึงจุดหมายในระดับต่าง ๆ จนถึงจุดหมายสูงสุดนั่นคือ นิพพาน อันเป็นจุดมุ่งหมายหรือประโยชน์สูงสุดในพระพุทธศาสนาที่ทำให้คนมีจิตใจหลุดพ้นจากกิเลส ไร้ซึ่งความทุกข์ มีความสงบร่มเย็น ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

ประโยชน์สูงสุดหรือในขั้นปรมัตถะ เนื่องจากเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดยากที่จะเข้าใจและปฏิบัติ อันเป็นสิ่งที่ทำให้พระพุทธศาสนามีความแตกต่างไปจากลัทธิคำสอนที่มีอยู่มาก่อนพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงเน้นการสอนให้หนักขึ้นกว่าประโยชน์สองขั้นแรกนั้นเพื่อให้บุคคลได้ตระหนักถึงผลสำเร็จแห่งประโยชน์ที่จะพึงได้รับ

อนึ่งการเข้าถึงประโยชน์ดังกล่าวนี้พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่ใช้เป็นแนวในการปฏิบัติตนเพื่อให้ถึงประโยชน์เหล่านั้นได้ ดังนี้

ก. ประโยชน์หรือจุดมุ่งหมายในปัจจุบัน ที่เรียกว่า ทิฏฐธัมมิกัตถะ ได้แสดงหลักธรรมเป็นแนวปฏิบัติไว้ 4 ประการ คือ

⁷ พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต) พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , 2529) , หน้า 594 - 595.

1. อุฏฐานสัมปทา คือ การมีความขยันหมั่นเพียร รู้จักใช้ปัญญาในการจัดแจงและดำเนินกิจการต่าง ๆ
2. อารักขสัมปทา คือ การรู้จักเก็บรักษาทรัพย์สินและผลแห่งกิจการงานให้รอดพ้นจากอันตรายไม่ให้เสื่อมเสีย
3. กัลยาณมิตตตา คือ การรู้จักเสวนาคบหาคนดีที่เกื้อกูลแก่การงาน ความดีงามและความก้าวหน้าของชีวิต
4. สมชีวิตา คือ การรู้จักเลี้ยงชีวิตของตนเหมาะสม พอดี มีความสุข ไม่สรุ่ยสร้อย ฟุ่มเฟือย สามารถประหยัดทรัพย์ไว้ให้เพิ่มพูนขึ้นได้⁸

ข. ประโยชน์หรือจุดมุ่งหมายในอนาคต ที่เรียกว่า สัมปรายิกัตถะ ได้แสดงหลักธรรมเป็นแนวปฏิบัติไว้ 4 ประการ คือ

1. ศรัทธาสัมปทา คือ การมีความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผลถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา การมีความเลื่อมใสศรัทธาและเคารพในคุณของพระรัตนตรัย และมีสิ่งที่ตั้งงามเป็นหลักยึดเหนี่ยวในจิตใจ
2. ศีลสัมปทา คือ ความพร้อมด้วยศีล มีความประพฤติดีงาม เลี้ยงชีพโดยสุจริตมีระเบียบวินัยที่เหมาะสมต่อสถานภาพของตนเอง
3. จาคสัมปทา คือ การมีความเสียสละ คือ รู้จักการเผื่อแผ่แบ่งปันสิ่งของแก่ผู้อื่นที่ขัดสน และพร้อมที่จะช่วยเหลือคนที่ควรได้รับการช่วยเหลือ
4. ปัญญาสัมปทา คือ การดำเนินด้วยปัญญา คือ รู้จักคิด รู้จักพิจารณาใช้วิจารณ์ญาณ รู้เท่าทันโลกและชีวิต สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระได้ตามโอกาส⁹

ผู้ประกาศตนเป็นอุบาสกในพระพุทธศาสนาซึ่งมีแนวความคิดที่มุ่งประโยชน์เพื่อมีชีวิตที่สมบูรณ์นั้น คือ อุบาสกบางพวกมีความประสงค์ที่จะมีชีวิตที่สงบสุขอยู่ในปัจจุบันคือสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้โดยไม่ลำบากเดือดร้อน อุบาสกอีกพวกหนึ่งมีความต้องการจะพบจุดมุ่งหมายของชีวิตที่สูงขึ้นไปคือเมื่อละจากโลกนี้ไปแล้วจึงได้พยายามกระทำความดีให้สูงขึ้นอีกในภพหน้าจนสามารถใช้ปัญญาองสิ่งต่าง ๆ ทั้งหลายในโลกตามความเป็นจริงจนสามารถหลุดพ้นจากความทุกข์ดังกล่าวได้

อาชีพของอุบาสก

ต่อไปนี้จะกล่าวถึงอาชีพที่อุบาสกพึงปฏิบัติเพื่อดำเนินชีวิตอยู่อย่างมีความสุข ซึ่งโดยปกติแล้วอุบาสกเป็นผู้ที่ยึดมั่นในหลักศีล 5 เป็นหลักในการดำเนินชีวิตเพราะศีล 5 นั้นเป็น

⁸ อย. อฎฐก. 22 / 144 / 289.

⁹ อย. อฎฐก. 23 / 144 / 232 .

ข้อวัตรปฏิบัติที่ห้ามมิให้กระทำในสิ่งที่ชั่ว แต่ให้ดำรงตนอยู่ในสิ่งที่ดีงามอย่างสม่ำเสมอซึ่งรวมไปถึงอาชีพที่พึงกระทำด้วย ดังนั้นการเลี้ยงชีพของผู้เป็นอุบาสกจึงมีความแตกต่างจากคฤหัสถ์ทั่วไปที่สามารถจะประกอบอาชีพได้ตามที่ต้องการ แต่อาชีพของอุบาสกนั้นในคัมภีร์พระไตรปิฎกกล่าวไว้ว่า

พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติอาชีพให้แก่ผู้ประกาศตนเป็นอุบาสกไว้ คือ ใ้ห่างเว้นจากการค้าขายสิ่งที่มีผิดต่อศีลธรรม 5 ประการ ดังพระพุทธพจน์ว่า

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อุบาสกไม่ควรทำการค้าขาย 5 อย่างนี้ คือการค้าขายคัสตราวุธ การค้าขายมนุษย์ การค้าขายเนื้อสัตว์ การค้าขายน้ำเมา และ การค้าขายยาพิษ ดูก่อนภิกษุทั้งหลายอุบาสกไม่ควรทำการค้าขาย 5 อย่างเหล่านี้¹⁰

บุคคลผู้เป็นอุบาสกจะต้องเว้นจากการเลี้ยงชีพในทางที่ผิด คือ คดโกง ล่อลวง ลักขื้อ เบียดเบียน บีบบังคับผู้อื่นเลี้ยงชีพและขายของที่มิชอบด้วยคุณธรรม แต่ให้เลี้ยงชีพด้วยทรัพย์ที่ตนแสวงหามาได้โดยชอบธรรม ด้วยความสุจริต เช่น ทำนาทำไร่ หรือ ทำการค้าขาย และประกอบอาชีพที่สุจริต โดยงดเว้นจากการค้าขาย 5 ประการที่ทรงห้ามไว้ ด้วยเหตุปัจจัยที่ชี้ให้เห็นถึงผลเสียหาย ดังนี้

1. การค้าขายคัสตราวุธ หรือ เครื่องประหารนั้น ทรงห้ามเพราะเป็นเหตุเบียดเบียนสัตว์อื่นให้เกิดความทุกข์ยากลำบาก จนถึงกับต้องล้มตายเสียชีวิตลงในที่สุด

2. การค้าขายมนุษย์ ทรงห้ามเพราะเห็นว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ประเสริฐที่สุด มีชาติตระกูลเสมอกัน ไม่ควรที่จะเบียดเบียน ช่มแครงแกแล้วนำมาเป็นทาสคอยรับใช้

3. การค้าขายสัตว์ หรือ ค้าขายเนื้อสัตว์ ทรงห้ามเนื่องจากการกระทำที่ปราศจากเมตตาธรรมที่พึงมีต่อสัตว์ที่อยู่ร่วมในโลกนี้เป็นการแสดงออกถึงความโหดร้าย ทารุณกรรมต่อสัตว์ให้ได้รับความเจ็บปวดหรือถึงแก่ชีวิตลง

4. การค้าขายน้ำเมา ทรงห้ามเพราะทรงเห็นว่าเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ผู้ดื่มเข้าแล้วเกิดสติวิปลาส หรือ เสียสติได้ อันจะก่อให้เกิดความประมาทมัวเมาแล้วจะทำความชั่วร้ายต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นได้อีกมากมาย

5. การค้าขายยาพิษ ทรงห้ามเพราะเห็นว่าเป็นเครื่องบ่อนทำลายชีวิตผู้อื่นให้ดับสิ้นสลายลงในเวลาที่ไม่สมควร

¹⁰ อกฺ. ปญจก. 22 / 177 / 232.

จะเห็นได้ว่าการประกอบอาชีพของอุบาสกนั้นมีความพิถีพิถันมากกว่าคฤหัสถ์โดยทั่วไปเพื่อเป็นพื้นฐานให้มีจิตใจที่คงาม สะอาดบริสุทธิ์ เพื่อจะได้กระทำคุณงามความดียิ่งขึ้นต่อไป อีกระดับหนึ่ง

คุณสมบัติของอุบาสก

อุบาสกนอกเหนือจากที่ไฉ่จกเว้นจากการประกอบอาชีพที่ผิด 5 ประการ ดังกล่าวมาแล้วอุบาสกก็มีคุณธรรมที่จัดว่าเป็นสมบัติของอุบาสกโดยเฉพาะ คือ หลักธรรม 5 ประการ¹¹ คือ มีศรัทธา มีศีล ไม่ถือมงคลตื่นข่าว คือ เชื่อต่อกรรมไม่เชื่อมงคล ไม่แสวงหาทักษิณบุญคุณภายนอกพุทธศาสนาและบำเพ็ญอยู่แต่ในพุทธศาสนานี้เท่านั้น¹² จึงจะได้ชื่อว่าเป็นอุบาสกผู้นับถือพระพุทธศาสนาและเป็นผู้เข้าไปนั่งใกล้พระรัตนตรัยด้วยใจอย่างแท้จริง

ในมิลินทปัญหา¹³ ได้พูดถึงคุณสมบัติของอุบาสกไว้คู่เคียงกัน โดยได้กล่าวไว้ถึง 10 ประการ เรียกชื่อว่า คุณธรรมของอุบาสก มีดังนี้

1. เป็นผู้มีความสุขมีทุกข์ร่วมกับภิกษุสงฆ์
2. ระวังรักษาความประพฤติทางกายและวาจาไว้เป็นอย่างดี
3. ยึดหลักธรรมาธิปไตยคือ ถือเอาธรรมเป็นใหญ่
4. ยินดีในการเสียสละแจกจ่ายให้ทานตามความเหมาะสมต่อกำลังของตน
5. พยายามแสวงหาความรู้ และ เรียนรู้คำสอนของพระพุทธเจ้า
6. เป็นสัมมาทิฐิ มีความเห็นที่ถูกต้อง
7. ไม่ถือมงคลตื่นข่าว
8. ถึงแม้จะต้องเสียชีวิตก็ไม่ยอมเปลี่ยนใจไปนับถือศาสนาและศาสดาองค์อื่น
9. มีความชื่นชมยินดีในการสมควรสามัคคี และ สนับสนุนความพร้อมเพรียงของความสามัคคี
10. ไม่ประพฤติปฏิบัติในพระศาสนาด้วยการล่อลวง แต่ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสรณะด้วยความจริงใจ

อาชีพ และ คุณสมบัติของอุบาสกนี้มีความสำคัญต่อความเจริญก้าวหน้าในการดำเนินชีวิตเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นหลักประกันที่ช่วยให้ชีวิตอุบาสกเองมีความสงบ ร่มเย็น และเป็นสุขได้ตลอดไป

¹¹ คุุรายละเอียดในบทที่ 2.

¹² อจ. ปญจก. 22 / 175 / 230.

¹³ กรมศิลปากร , มิลินทปัญหา (กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2536) , หน้า 139 -

ความวิบัติของอุบาสก

ความวิบัติของอุบาสกคือการที่อุบาสกสูญเสียคุณธรรมและความดีงามที่เป็นข้อพึงประพฤติปฏิบัติไปทั้งในด้านศีล ละการประกอบอาชีพซึ่งผิดต่อหลักประเพณีที่ดี จนทำให้ศีลที่ตนรักษาต้องขาดไปและการประกอบอาชีพต้องมีอันเสื่อมไป จนทำให้เขาต้องกลายสภาพเป็นอุบาสกอีกประเภทหนึ่งซึ่งเรียกว่า อุบาสกจัญจาล หมายถึงว่า เป็นผู้ที่ไม่น่าเคารพนับถือ ไม่สมควรที่ผู้อื่นจะคบค้าสมาคมด้วย เพราะเป็นคนมีมลทิน มีพฤติกรรมที่แสดงออกไม่น่าเลื่อมใส เป็นที่น่ารังเกียจของบุคคลอื่น เพราะทำตนเป็นคนทุศีล และเล็งชีพด้วยการค้าขายที่ผิดศีลธรรมทั้ง 5 ประการที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติห้ามไว้ พระไตรปิฎกและอรรถกถาได้อธิบายถึงความวิบัติของอุบาสกไว้ว่า " ธรรม 5 ประการ คือ ความเป็นผู้ไม่มีศรัทธา เป็นคนไม่มีศีลหรือ เป็นคนทุศีล เป็นผู้ถือมงคลตื่นข่าวไม่เชื่อกรรม เสาะแสวงหาทักษิณียบุคคลนอกพระพุทธศาสนา ทำบุญกุศลในศาสนานั้น " ¹⁴

อุบาสกผู้ถึงความวิบัติในพระไตรปิฎกแสดงไว้ว่า พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระสงฆ์สวดประกาศไม่ให้คบค้าสมาคม ด้วยการคว่ำบาตรแก่อุบาสกผู้ถึงความวิบัติเพราะประกอบด้วยโทษ 8 ประการ คือ

1. ขวนขวายเพื่อไม่ให้ภิกษุทั้งหลายมีลาภหรือเสื่อมจากลาภ
2. ขวนขวายเพื่อสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์คือความฉิบหายสำหรับภิกษุทั้งหลาย
3. ขวนขวายเพื่อให้ภิกษุทั้งหลายอยู่ไม่ได้
4. พูดคำวาเสียคสีภิกษุทั้งหลาย
5. ยุยงภิกษุทั้งหลายให้แตกจากกัน
6. เป็นผู้กล่าวโทษพระพุทธเจ้า
7. เป็นผู้กล่าวโทษพระธรรม
8. เป็นผู้กล่าวโทษพระสงฆ์

อุบาสกผู้ประกอบด้วยโทษทั้ง 8 ประการนี้พระพุทธเจ้ามิให้ภิกษุคบค้าสมาคมด้วย ไม่ให้เข้าไปสู่ตระกูลของผู้นั้น เพื่อรับปัจจัยสี่ หรือ อามิสอื่น ๆ หรือให้พัสดุสิ่งของของตนแก่เขา แม้ว่าเขาจะเป็นญาติหรือเป็นคนที่ยากจนก็ไม่ควรออกปากขอแม้เขาจะให้ด้วยตัวเองก็ไม่ให้รับเอา ¹⁵

¹⁴ อง. ปญจก. 22 / 175 / 230, ที. อ. 1 / 211.

¹⁵ วินย. จุล. 7 / 133 / 42.

การดำเนินชีวิตของอุบาสก

การดำเนินชีวิตของอุบาสกในพระพุทธศาสนานั้น โดยปกติแล้วบุคคลที่เลื่อมใสพระพุทธศาสนาประกาศตนนับถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งนั้นจัดว่าเป็นผู้อยู่ใกล้ชีวิตพระรัตนตรัย คือ มีพระรัตนตรัยเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจอุบาสก ก็มีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไป และพระสงฆ์ คือ อยู่ในสภาพแวดล้อมอีกแบบหนึ่งที่เป็นแนววิถีการดำเนินชีวิตของชาวพุทธจริง ๆ เริ่มต้นด้วยการขอสมาทานศีล 5 เป็นข้อปฏิบัติอันเป็นหลักประกันให้สังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ไม่เบียดเบียนกัน ไม่มีความเคียดแค้น

ผู้วิจัยเชื่อว่าเมื่อบุคคลมีศีล 5 แล้วสังคมจะอยู่ร่วมกันได้ด้วยดี และทุกคนในสังคมจะมีโอกาสที่จะทำความดีขยายกว้างออกไปอีก คือ ทำประโยชน์ให้เกิดแก่ตนโดยการนำความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาธรรมวินัยไปใช้ดำเนินชีวิตของตนให้เจริญก้าวหน้า ให้ประสบความสำเร็จและความสำเร็จในชีวิต ความรู้ที่ได้รับนี้จะเป็นประโยชน์ในการแนะนำสั่งสอนผู้อื่นด้วย คือ คอยชี้แนะและอธิบายให้ผู้มีความสงสัยเกี่ยวกับหลักธรรมได้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้ง ทำให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ถือว่าการกระทำคุณประโยชน์ให้แก่พระพุทธศาสนาด้วยคือเท่ากับว่าได้ช่วยกันสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาแล้วยังเผยแผ่ให้กว้างขวางออกไปเพราะได้รักษาธรรมและเผยแผ่สิ่งที่ดีงามเพื่อเป็นประโยชน์สุขแก่ประชาชน

อุบาสกในอดีตนั้นบางท่านได้บรรลุนิพพานขั้นต่าง ๆ แล้วแต่ก็ยังดำเนินชีวิต และประกอบอาชีพเช่นเดียวกับคฤหัสถ์ บางท่านเป็นนักปกครองเช่นกษัตริย์ต่าง ๆ ที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาแต่ยังต้องปฏิบัติหน้าที่ซึ่งหมั่นต่อศีลธรรมด้วยการปกครองแคว้นแคว้นไว้ อาจจะมีการกระทบกระทั่งกัน แต่ท่านเหล่านั้นกระทำไปก็เพื่อต้องการที่จะรักษาหรือป้องกันแคว้นแคว้นไว้ ไม่ได้มีจิตคิดที่จะเบียดเบียน ที่กระทำเช่นนั้นเป็นการกระทำตามหน้าที่เท่านั้น บางท่านประกอบอาชีพในการค้าขาย แต่การค้าขายของท่านนั้นไม่ได้มุ่งหวังกำไรด้วยการได้รับทรัพย์เป็นเงินทองเป็นการแลกเปลี่ยนกับสินค้า แต่เป็นการได้กำไรโดยการแลกเปลี่ยนวัตถุสิ่งของต่อกัน บางครั้งก็ให้โดยไม่รับค่าสินค้า โดยมีจิตคิดเพื่อที่จะช่วยเหลือให้คนที่ได้รับความทุกข์หรือลำบากนั้นได้รับความสุขบ้าง แสดงให้เห็นว่าอุบาสกในอดีตนั้นดำเนินชีวิตไปด้วยคุณธรรมและจริยธรรมที่มีอยู่ในจิตใจอย่างแท้จริง

อนึ่งการดำเนินชีวิตของอุบาสกทั่วไปใช้หลักธรรมเกี่ยวกับภิกษุในการฝึกฝนอบรมจิตใจในการสร้างความดีงาม สร้างบุญกุศล แตกต่างกันตรงที่มีข้อปฏิบัติคือศีลเท่านั้น ภิกษุจะปฏิบัติตามสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ในวินัยอย่างเคร่งครัด ในขณะที่อุบาสกจะยึดหลักศีล 5 เป็นหลักความประพฤติพื้นฐานเพื่อก้าวไปสู่หลักปฏิบัติข้ออื่น ๆ ต่อไป

การดำเนินชีวิตของอุบาสกตามแนวของพระพุทธศาสนานั้นจะแตกต่างจากคฤหัสถ์ทั่วไป ผู้วิจัยได้แยกประเด็นเพื่อศึกษาไว้ ดังนี้

ก. การทำชีวิตให้สะอาด

ในขั้นนี้เป็นขั้นแรกที่จะทำความสะอาดชำระสิ่งชั่วร้ายให้หมดไปจากตัว ซึ่งก็เหมือนวิธีการอาบน้ำที่ลัทธิพราหมณ์ยึดถือปฏิบัติก่อนที่จะไหว้ทิศทั้งหลาย สิ่งชั่วร้ายที่จะต้องทำการชำระล้างออกไปจากตัวนั้นมีอยู่ 14 ประการ คือ

1. กรรมกิเลส 4 ประการ คือ การฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติดิศประเวณี การพูดเท็จ กรรมกิเลสทั้ง 4 ประการนี้ เป็นสิ่งที่ทำให้ชีวิตมีความเศร้าหมอง เป็นปัจจัยที่ทำให้อุบาสกกระทำในสิ่งที่ไม่ดี ส่งผลให้มีการดำเนินชีวิตที่ไม่ดี ทำให้เกิดความประพฤติดิศประเวณี ทำให้ชีวิตมีความเศร้าหมอง เนื่องจากเป็นตัวกรรมที่ควบคุมความประพฤติทั้งปวงของมนุษย์ รวมไปถึงพฤติกรรมที่แสดงออกในเวลาประกอบอาชีพการงาน ประพฤติดิศในกาม และการพูดเท็จให้หมดไป

2. ความลำเอียง หรือ อคติ ซึ่งเป็นความประพฤติดิศที่เกิดจากกรรมหรือคลาดจากกรรม เพราะเกิดความลำเอียงเนื่องจาก ความชอบ ความชัง ความเขลา ความกลัว ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้มนุษย์ไม่สามารถดำรงอยู่ในธรรมคือความถูกต้อง ดีงาม และ ความเที่ยงธรรมได้ ดังนั้นความลำเอียงทั้ง 4 ประการจึงต้องกำจัดออกไป

3. อบายมุข 6 อัน ได้แก่ ทางแห่งความเสื่อม โดยเฉพาะความหมดไปของทรัพย์สิน เงินทอง ในการดำเนินชีวิตของคฤหัสถ์นั้นเรื่องที่สำคัญก็คือต้องสามารถเก็บเงินเก็บทองได้ แต่ถ้าหากมีอบายมุขแล้วเงินก็หมด ถึงเก็บไว้แต่ก็ไม่อยู่ เมื่อมีความเสื่อมทางด้านทรัพย์สินเงินทองแล้วก็ทำให้เสื่อมอย่างอื่นด้วย เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงสอนให้ละเว้นจากอบายมุขซึ่งเป็นหนทางแห่งความเสื่อม 6 ประการ คือ การเป็นนักเลงสุรา เป็นนักเที่ยวกลางคืน ชอบเที่ยวคูการละเล่น เป็นนักเลงการพนัน ชอบคบคนชั่วเป็นมิตร และ เกียจคร้านทำงาน

เมื่ออุบาสกสามารถหลีกเลี่ยงสิ่งสกปรกเสียหายที่ชั่วร้ายดังกล่าวนี้แล้วหรือ พยายามหลีกเลี่ยงและชำระชีวิตให้บริสุทธิ์ตามหลักปฏิบัติของชาวพุทธที่คตินั้นคือการมีศีลเป็นเบื้องต้นแล้วชีวิตก็จะสะอาดบริสุทธิ์และพร้อมที่จะทำความดีอย่างอื่น ๆ ต่อไป

ข. การเตรียมพร้อมเพื่อชีวิตที่ดีงาม

หลังจากที่ได้ผ่านการทำชีวิตให้สะอาดบริสุทธิ์จากสิ่งชั่วร้ายมาแล้ว ขั้นตอนมาที่อุบาสกพึงตระหนักและพยายามทำต่อไปก็คือการเตรียมพร้อมเพื่อดำรงตนอย่างมีความสุข คือการมีชีวิตที่ดีงาม การจะดำรงตนอย่างมีความสุขในสังคมของอุบาสกได้นั้น สิ่งสำคัญจะต้องรู้จักเตรียมตัว

เลือกคนที่จะคบ และการเตรียมพร้อมในการสำรวจความเจริญก้าวหน้าทางคุณธรรมของตัวเองอยู่
ทุกขณะและสม่ำเสมอ ในประเด็นดังกล่าวนี้ผู้วิจัยจะได้นำมาศึกษาเพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง ดังนี้

1. การคบกัลยาณมิตร

การคบหาสมาคมกับคนอื่นนั้นถือว่าเป็นเรื่องสำคัญต่อการดำเนินชีวิตเพราะปัจจัยหนึ่ง
ที่จะทำให้ชีวิตมีความก้าวหน้าหรือเสื่อมลง ในทางพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่เกี่ยวกับการคบ
หาสมาคมกับคน หรือการแสวงหามิตรที่เรียกว่า กัลยาณมิตร เพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจที่
จะคบหาสมาคมกับคนอื่น เพราะเมื่อได้คนดีมาเป็นเพื่อนนั้นก็หมายถึงว่า ชีวิตจะมีความเจริญก้าว
หน้าและประสบความสำเร็จในจุดหมายที่ตั้งใจไว้ได้ เนื่องจากกัลยาณมิตรจะเป็นผู้ที่คอยชี้แนะ ชัก
นำ หรือ บอกแนวทางการปฏิบัติตนในทางที่ดีให้ การมีมิตรดีเปรียบเสมือนหนึ่งว่ามีปัญญาคือ
แสงสว่างเกิดขึ้นในใจ ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เมื่ออาทิตย์อุทัยอยู่ ย่อมมีแสงอรุณขึ้นมาก่อนเป็นบุพพนิมิต ฉนใด ความ
มีกัลยาณมิตรก็เป็นตัวนำ เป็น บุพพนิมิตแห่งการเกิดขึ้นของอริยอัษฎางคิกมรรค แก่
ภิกษุ ฉนนัน ภิกษุผู้มีกัลยาณมิตรพึงหวังสิ่งนี้ได้ คือจักเจริญจักทำให้มาก ซึ่ง
อริยอัษฎางคิกมรรค " ¹⁶

เราไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง ที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดย่อมขึ้น หรือ
ให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไป เหมือนความมีกัลยาณมิตรเลย เมื่อบุคคลมี
กัลยาณมิตร กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ย่อมเกิดขึ้น และ อกุศลธรรมเกิดขึ้นแล้ว ย่อมย่อม
เสื่อมไป " ¹⁷

การคบหาสมาคมกับคนอื่นเพื่อเป็นมิตรนั้นจะต้องรู้จักใช้ปัญญาพิจารณาคัดเลือกได้ว่า
ใครเป็นมิตรแท้ ใครเป็นมิตรเทียม ในเรื่องนี้พระพุทธเจ้าได้ทรงเน้นให้เห็นว่ามีความสำคัญยิ่งใน
ชีวิต เพราะเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้คบหาสามารถเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตได้ ทั้งฝ่ายดีและฝ่ายไม่
ดี ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า " คบคนเช่นใด ก็เป็นเช่นคนนั้น " ¹⁸ และว่า " ผู้ใดแม้ไม่ได้ทำความชั่ว

¹⁶ ส. ม. 19 / 129 / 36.

สุริยสส ภิกขเว อุตฺโต เอตํ ปุพฺพกมฺ เอตํ ปุพฺพนิมิตฺตํ ยทิตฺ อรุณฺคุคฺ ๑ เอวเมว โข ภิกขเว ภิกขุโน
อริยสส อฏฺฐงฺคิกสส มคฺคสส อุปฺปาทย เอตํ ปุพฺพกมฺ เอตํ ปุพฺพกนิมิตฺตํ ยทิตฺ กฺลฺยาณมิตฺตตา ๑
กฺลฺยาณมิตฺตสเสตํ ภิกขเว ภิกขุโน ปาฏิกงฺขํ อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ภาเวสฺสตี อริยํ อฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ พหุติกริสฺ
สตีติ ๑

¹⁷ อจ. เอก. 20 / 72 / 16.

นาหิ ภิกขเว อณฺเฐ อเอกมฺมปิ สมฺนุปฺสสามิ เยน อนุปฺปนฺนา วา กุสลา ชมฺมา
อุปฺปชฺชนติ อุปฺปนฺนา วา อกุสลา ชมฺมา ปริหาชนติ ยถิทิ ภิกขเว กฺลฺยาณมิตฺตตา กฺลฺยาณมิตฺตสส
ภิกขเว อนุปฺปนฺนา เจว กุสลา ชมฺมา อุปฺปชฺชนติ อุปฺปนฺนา จ อกุสลา ชมฺมา ปริหาชนตีติ ๑

¹⁸ พ. อิติ. 25 / 254 / 283.

แต่เกลือกกลัวกับผู้ที่ทำบาปผู้นั้นข่อมพอกพูน ฤกระวางในกรรมชั่ว และ เสื่อมเสียชื่อเสียงยิ่ง ๆ ขึ้น " ¹⁹

จากข้อความนี้แสดงให้เห็นแนวความคิดของพระพุทธศาสนาและพระพุทธเจ้าว่า ทรงมีเป้าหมายที่จะสอนอุบาสกให้ตระหนักถึงประโยชน์ในปัจจุบันที่จะสัมพันธ์กับประโยชน์ในอนาคต พระองค์ทรงมุ่งให้มีความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ให้มีความคิดที่เป็นสัมมาทิฐิ คือมีความเชื่อที่ถูกต้อง ดีงาม เช่น มีความเชื่อเรื่องกรรม มีความรับผิดชอบเกี่ยวกับการทำความดีและความชั่ว ให้มองโลกตามสภาพที่เป็นจริงอย่างมีเหตุมีผล

2. การจัดสรรการใช้จ่ายเงินทอง

ในการดำเนินของอุบาสกนั้น การจับจ่ายใช้สอยเงินทองที่แสวงหามาได้นั้นเป็นส่วนสำคัญของการดำเนินชีวิต เนื่องจากชีวิตยังต้องมีการใช้สอยเพื่อจะได้มีความสุข มีความสะดวกมีความสุขที่เหมาะสมต่อสภาพที่เป็นอยู่ไม่ให้อาการเฉลน หรือ เกิดความลำบาก เพราะว่าทรัพย์เป็นเหมือนหลักประกันของความเป็นอยู่ของอุบาสกเหมือนกับคฤหัสถ์ทั่วไป ดังนั้นจึงต้องมีการจัดสรรทรัพย์สินที่มีอยู่ว่าจะจัดสรรอย่างไร จึงจะเหมาะสมกับเหตุการณ์หรือยุคสมัย

การใช้สอยทรัพย์สินเงินทองนี้ ในพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติเพื่อความเหมาะสมกับยุคสมัย ให้จัดการแบ่งทรัพย์สินที่มีอยู่เป็นสี่ส่วน ส่วนที่หนึ่งใช้สำหรับเลี้ยงตัว เลี้ยงครอบครัว เอื้อเพื่อแผ้วถ่อมบุคคลผู้ขัดสน ตลอดจนทำอะไรต่าง ๆ ที่ดีงามอันเป็นบุญเป็นกุศลและช่วยเหลือเกื้อกูลสังคม อีกสองส่วน ใช้จ่ายเป็นทุนในการทำกิจการงานอันเป็นปัจจัยทำให้การดำเนินชีวิตมีหลักฐานที่มั่นคง มีครอบครัวไม่เดือดร้อน ไม่ขัดสนในภายหลัง ส่วนสุดท้าย เก็บไว้ใช้ในคราวมีเรื่องจำเป็นหรือเรื่องที่ไม่ถึงที่จำเป็นต้องใช้จ่าย เช่น ความเจ็บป่วย หรือ เกิดอุบัติเหตุ แต่ก็ให้ความตระหนักว่าทรัพย์เป็นเพียงปัจจัยเกื้อหนุนชีวิตให้มนุษย์มีความสุข และมีความพร้อมมากขึ้นในการที่จะดำเนินชีวิตที่ดีและทำางานที่ดีเพื่อเข้าถึงสิ่งที่ดีงามต่อไปเท่านั้น แต่ยังไม่ใช่ว่าจุดหมายของชีวิตที่แท้จริง

ยาทีสี ฤๅเต มิตต์

ยาทีสี ฐปะเสวติ

ส เว ตาทีสโก โหติ

สหาโส หิ ตาทีโส ฯ

¹⁹ เรื่องเดียวกัน.

อกโรนโตะปี เจ ปาปี

กโรนตมปะเสวติ

สกุโข โหติ ปาปสมิ

อวมโณ จสสุ ฐหติ ฯ

ค. การปฏิบัติตนต่อผู้อื่น

เมื่ออุบาสกดำรงตนตามหลักดังกล่าวมาแล้วจะทำให้มีชีวิตที่สงบสุข มีทรัพย์สมบัติ มีกินมีใช้ ดำรงตนอย่างมีความสุขหลักสำคัญอีกประการหนึ่งที่ต้องทำคือการปฏิบัติตนต่อผู้อื่นซึ่งเป็นการแสดงถึงความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นการดำเนินตามหนทางของอริยชนหรือชาวพุทธที่ดี ผู้วิจัยจะกล่าวถึงความจำเป็นที่อุบาสกพึงปฏิบัติเป็นประเด็น ดังนี้

1. การทำหน้าที่ต่อบุคคลอื่น

บุคคลอื่นที่อยู่รอบข้างนั้นถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิตเพราะเป็นผู้คอยแนะนำ ตักเตือนมิให้กระทำในสิ่งที่ผิด และในขณะที่เดียวกันก็คอยให้กำลังใจ สนับสนุนให้กระทำในสิ่งที่ดีงามอันเป็นบุญเป็นกุศล ดังนั้นอุบาสกจึงควรตระหนักในเรื่องนี้ และควรอย่างยิ่งที่ต้องปฏิบัติตนให้เหมาะสม ถูกต้อง จึงจะทำให้ตนมีชีวิตอยู่อย่างมีความสุข การปฏิบัติตนต่อบุคคลรอบข้างนั้นก็เหมือนกับการทำความเคารพไหว้ทัก เพราะบุคคลอื่นที่อยู่รอบข้างนั้นอยู่ในฐานะ ต่าง ๆ กัน เหมือนกับเป็นทศน้อยทศใหญ่ที่อุบาสกต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง คือ

ก. ทิศเบื้องหน้า เป็นทิศที่มาก่อน บุคคลที่มาก่อนก็คือพ่อแม่ ท่านเป็นผู้เกิดก่อน เป็นผู้นำ เริ่มตั้งแต่การใช้ชีวิต จนกระทั่งถึงการให้ความรู้ ความสำเร็จในหน้าที่การงาน ดังนั้นจึงต้องไหว้ท่านด้วยการปฏิบัติหน้าที่ต่อท่านให้ถูกต้อง เช่น ช่วยเลี้ยงดูเพื่อตอบแทนบุญคุณ ช่วยทำกิจการงานของท่านให้ดีขึ้น เป็นต้น

ข. ทิศเบื้องขวา เป็นทิศที่แสดงถึงความเคารพ ตามคติโบราณบุคคลที่ควรเคารพนี้ ได้แก่ ครู อาจารย์ ผู้คอยประสาทวิชาความรู้ให้จนกระทั่งสามารถนำไปเลี้ยงชีวิตให้สุขสบายได้

ค. ทิศเบื้องหลัง เป็นทิศที่อยู่ข้างหลัง หมายถึง บุตร ภรรยา ซึ่งเป็นผู้คอยร่วมสุขร่วมทุกข์ ทำให้มีกำลังใจที่จะทำงานเพื่อความสมหวังในสิ่งที่พึงปรารถนา

ง. ทิศเบื้องซ้าย เป็นทิศที่คอยพยุง ระวังประคอง หรือ คอยสนับสนุนให้ยืนหยัดอยู่ในกิจการงานนั้น ๆ ได้ หมายถึง มิตรสหาย คนใกล้ชิด และ ผู้ร่วมงาน เป็นบุคคลที่เคียงข้างในเวลาทำงาน

จ. ทิศเบื้องล่าง หมายถึง ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา รวมไปถึงคนรับใช้ที่จะต้องคอยเอาใจใส่ให้ความคุ้มครอง ให้อยู่ดีมีสุข ได้รับความเป็นธรรม เพราะเป็นเหมือนเกราะคอยป้องกันในคราวมีภัย

ฉ. ทิศเบื้องบน หมายถึง บุคคลที่เคารพนับถือของปวงชน คือ สมณพราหมณ์ เป็นผู้ที่มิบเทาอย่างมาต่อการดำเนินชีวิตของชาวพุทธ เพราะเป็นผู้คอยอบรมสั่งสอนและแนะนำให้ประพฤติปฏิบัติชอบในทางที่ถูกที่ควร จึงต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อท่านให้ถูกต้องเพื่อให้ท่านสามารถดำรงชีพเพื่อรักษารธรรมไว้เพื่อประโยชน์และความสุขแก่สังคมต่อไป

การปฏิบัติหน้าที่ต่อบุคคลอื่นนั้น เป็นสิ่งที่จะละเลยไม่ได้ เพราะมนุษย์ทุกคนจะต้องพึ่งพิงอาศัยกันและกัน ตราบใดที่ยังดำเนินชีวิตอยู่ก็ยังคงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผู้อื่นยากที่จะหลีกเลี่ยง ดังนั้นจึงต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อเขาให้ดีและถูกต้องจึงจะทำให้ชีวิตมีแต่ความปลอดภัย เป็นอยู่อย่างมีความสุข ความสบาย

2. การยึดเหนี่ยวจิตใจคน

การดำเนินชีวิตที่คือนอกเหนือจากที่ได้ปฏิบัติตามหน้าที่ดังกล่าวแล้ว ก็ยังมีหลักที่จะทำให้การดำเนินชีวิตอยู่อย่างมีความสุข นั่นคือ การรู้จักยึดเหนี่ยวจิตใจคน ที่เรียกว่า หลักการสงเคราะห์ เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ ไม่แตกแยก กระจัดกระจาย มีความมั่นคงอยู่ได้ ซึ่งเป็นหลักที่อุบาสกพึงปฏิบัติ ได้แก่

ก. ทาน การให้ปันสิ่งของ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แจกจ่ายช่วยเหลือแก่ผู้ที่ต่ำต้อย หรือประสบความทุกข์ยากให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

ข. ปิยวาจา พูดยาไพเราะ ทำให้เกิดความรักใคร่ต่อกัน โดยใช้คำสุภาพอ่อนหวานให้เกียรติกัน พูดยาต่อกันด้วยความหวังดีมีน้ำใจ บอกกล่าวสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้

ค. อັถตจริยา การทำประโยชน์แก่สังคม สละเรี่ยวแรงกำลังกายช่วยเหลือผู้อื่น และหมั่นบำเพ็ญประโยชน์เสมอ

ง. สมนัตตตา การวางตนเสมอต้นเสมอปลาย ร่วมหมู่ ร่วมมือ ร่วมแก้ปัญหา ร่วมสุขร่วมทุกข์ ด้วยความมีเมตตา กรุณา มุทิตา และ อุเบกขาแล้วแต่สถานการณ์

การดำเนินชีวิตของอุบาสกในสังคมปัจจุบัน

ในสังคมปัจจุบันนี้ อุบาสกยังดำเนินชีวิตตามหลักปฏิบัติตนที่อุบาสกในครั้งพุทธกาล เคยปฏิบัติมานั่นคือ ทุกคนยังมีความยึดมั่นในพระรัตนตรัย ยังรักษาศีล 5 และศีล 8 เป็นหลักปฏิบัติตน แต่บางครั้งการปฏิบัติตนนั้นอาจจะหย่อนยานในด้านศีลบ้าง เนื่องมาจากสภาพของสังคมที่เปลี่ยนไปจนทำให้คุณธรรมและจริยธรรมในจิตใจของอุบาสกเปลี่ยนไป อุบาสกหันมาประกอบอาชีพที่ขัดต่อพุทธบัญญัติที่ทรงห้ามไว้ เช่น ประกอบอาชีพในการค้าขายเนื้อสัตว์ ค้าขายสุรา ค้าขายอาวุธซึ่งเป็นอาชีพที่ผิดต่อพุทธบัญญัติ ทำให้การดำเนินชีวิตของอุบาสกบางกลุ่มในปัจจุบันนี้เปลี่ยนไปจากอดีต คือในอดีตนั้นอุบาสกส่วนใหญ่จะดำเนินชีวิตด้วยการประกอบอาชีพที่สุจริต โดยมีความมุ่งหวังเพื่อบรรลุประโยชน์ในอนาคตจนถึงขั้นปรมาตม์ คือ การได้บรรลุธรรม

แต่ในปัจจุบันอุบาสกมีเป้าหมายเปลี่ยนไปจากเดิมคือมุ่งหวังเพียงเพื่อบรรลุประโยชน์สุขในปัจจุบัน คือ การมีทรัพย์สมบัติ มีชื่อเสียง มีเกียรติยศ มีครอบครัวและฐานะที่มั่นคง หรือไม่ก็หวังประโยชน์สุขในอนาคตเพียงเพื่อการได้เกิดในภพภูมิที่ดีกว่า คือ การเกิดในสวรรค์เป็นต้น ซึ่งเป็นภูมียังเสพงามเช่นเดียวกับโลกมนุษย์ เมื่อต้องการจะบรรลุธรรมจะต้องฝึกฝนปฏิบัติตนต่อไปจึงจะสำเร็จผลได้ ด้วยเหตุดังกล่าวนี้จึงทำให้การดำเนินชีวิตของอุบาสกในปัจจุบันบางกลุ่มได้รับความเดือดร้อน คือ ไม่พบความสุขที่แท้จริง เพราะจิตใจขาดคุณธรรมและจริยธรรมในการนำมาใช้เป็นหลักปฏิบัติตนให้เหมาะสม และมีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตผิดจากเป้าหมายเดิมที่มุ่งถึงการหลุดพ้นจากความทุกข์ด้วยการเวียนว่ายตายเกิดในมนุษย์โลกคือได้บรรลุธรรมและเข้าถึงนิพพานในอนาคต

จะสังเกตเห็นว่า ในปัจจุบันอุบาสกทำผิดต่อศีลธรรมและถูกดำเนินคดีทางกฎหมาย บ้านเมือง เพราะกระทำความผิดเช่นประกอบอาชีพผิดกฎหมาย ผิดต่อศีลธรรม โดยเฉพาะศีล 5 อันเป็นข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานก็ยังไม่รักษาได้ไม่บริบูรณ์จึงทำให้คุณธรรมในจิตใจของอุบาสกเสื่อมลง จึงเป็นเหตุปัจจัยทำให้อุบาสกสร้างปัญหาขึ้นมาในสังคม เช่น ปัญหาทางโจรกรรม อาชญากรรม การผิดประเวณี การระเมิดสิทธิผู้อื่น เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่เป็นปัญหาที่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเองและสังคมทั้งสิ้น ที่เกิดเหตุการณ์เช่นนี้ขึ้น ผู้วิจัยเชื่อว่าเป็นเพราะอุบาสกเหล่านั้นนับถือศาสนาตามบรรพบุรุษที่ปฏิบัติมา หรือไม่ก็นับถือศาสนาเพียงกายวาจาแต่จิตใจไม่นับถือหรือเลื่อมใสด้วยความศรัทธาและไม่มีความเข้าใจอย่างถูกต้องจึงทำให้บุคคลเหล่านั้นสร้างปัญหาต่าง ๆ ขึ้นมาในที่สุดก็ถูกดำเนินคดีความตามกฎหมาย

จากการศึกษาแนวความคิดและการดำเนินชีวิตของอุบาสกดังกล่าวมาแล้วได้ข้อสรุปว่า

1. บุคคลผู้เข้ามาเป็นอุบาสกในพระพุทธศาสนานั้น ส่วนมากเข้ามาด้วยสาเหตุเพราะมีความเลื่อมใสในพระธรรมที่ทรงแสดง รองลงมาเข้ามาเพราะมีความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า เลื่อมใสในพระสงฆ์ และ เพราะมีจุดมุ่งหมายเพื่อจะมีชีวิตที่สมบูรณ์ตามแนวพุทธศาสตร์ ตามลำดับ
2. บุคคลผู้ได้ประกาศตนเป็นอุบาสกแล้วล้วนแต่มีความตั้งใจที่จะพัฒนาชีวิตของตนเองให้ดีขึ้นทั้งสิ้นเพื่อได้รับประโยชน์ที่มุ่งหวังทั้ง 3 ระดับโดยได้พยายามปฏิบัติตนตามหลักการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ดีงาม ตามหลักคุณธรรมที่สามารถทำให้บรรลุประโยชน์อันเป็นจุดมุ่งหมายชีวิตได้
3. อุบาสกจะต้องมีหลักในการดำเนินชีวิตนอกเหนือจากที่รักษาศีล 5 เป็นข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานแล้ว จะต้องประกอบสัมมาอาชีพที่ถูกต้องและปฏิบัติตามหลักธรรมข้ออื่น ๆ คือ

พยายามละกรรมกิเลส 4 อคติ 4 อบายมุข 6 พร้อมทั้งปฏิบัติอยู่ในหลักของทศ 6 และ สังคหัตถ 4 ให้บริบูรณ์ เพื่อที่จะมีวิถีชีวิตที่ดีงามและได้รับความสุขอย่างแท้จริง

4. อุบาสกในสังคมปัจจุบันบางกลุ่มมีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างไปจากอดีตที่มีเป้าหมายมุ่งเพื่อประโยชน์สุขในอนาคตคือการได้บรรลุนิพพานและการเข้าถึงนิพพานเปลี่ยนเป็นการมุ่งเพื่อประโยชน์สุขในปัจจุบันคือการมีทรัพย์สินสมบัติ มีฐานะครอบครัวที่มั่นคง มีชื่อเสียงเกียรติยศ เป็นสาเหตุทำให้อุบาสกประกอบอาชีพที่ผิดต่อหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาทำให้ได้รับความเดือดร้อน บางกลุ่มก็มุ่งเพียงเพื่อให้ได้เกิดในภพใหม่ที่ดีกว่าคือได้เกิดในสวรรค์และอาจมีอุบาสกบางกลุ่มที่มุ่งทำความดีเพื่อประโยชน์คือการได้บรรลุนิพพานและเข้าถึงนิพพานเหมือนกับอุบาสกในครั้งพุทธกาลอดีต